

DEMOKRATIET I ÷400-TALLET

11. Perikles om Athens forfatning

I Athen havde man den skik, at de der faldt i krig for bystaten fik en statsbegravelse, hvor en af bystatens ledende mænd holdt en hæderstale. I ÷431 efter det første år af Den peloponnesiske Krig var det naturligt nok Athens ledende politiker, Perikles, der holdt talen. Udover at hylde de faldne valgte Perikles at beskrive det demokratiske samfund, som de faldt for. Teksten er historikeren Thukydid's samtidige beretning, nedskrevet umiddelbart efter talens afholdelse.

Den statsform, vi har, er ikke en efterligning af vore naboers love; nej, vor statsform er snarere selv et eksempel for andre end andres for os. Dens navn er demokrati, fordi styret ikke er samlet hos nogle få, men hos flertallet; men medens lovene giver alle lige ret i private sager, er det vurderingen af hver enkelt borger og hans anseelse på et eller andet felt, en kvalitetsvurdering mere end en fordeling på skift, der bestemmer, om han foretrækkes i offentlige hverv; ej heller danner fattigdom hos én, der kan gøre byen gavn, nogen hindring ved at holde hans gode kvaliteter skjult. Frihed hersker i vort offentlige liv, og skal der tales om at se skævt til hinandens daglige livsførelse, så vredes vi ikke på vor nabo, hvis han følger sine lyster, og vi generer ikke hinanden med reaktioner, der, selv om de ikke er af retslig art, dog virker sårende for øjet. Vor daglige omgang sker uden forargelse; men i vort offentlige liv er vi ikke lovbrydere, sær-

lig fordi vi føler respekt, som vi viser ved at adlyde vor til enhver tid fungerende øvrighed og vore love, navnlig dem, der er givet til beskyttelse for mennesker, der lider uret, og de uskrevne love, der i den almindelige bevidsthed bringer skam over dem, der bryder dem.

Desuden har vi også skaffet vore sind de rigeste muligheder for hvile efter al vor møje: vi har jo da, som det er skik her, festkonkurrencer og festofre året igennem, og i privatlivet har vi smukke ting, der giver os en daglig glæde, som udsletter vore bekymringer. På grund af statens størrelse kommer alle mulige varer til os fra alle lande, og vi er sådan stillet, at vi nyder godt af andre folks frembringelser, som om de lige så meget var vore egne som de goder, der produceres her.

Også i vor militære praksis adskiller vi os fra vore modstandere. For det første står vor by åben for alle, og vi forviser aldrig fremmede for at forhindre nogen i at høre eller se noget, som nogle af vore fjender kan have nytte af at se, når de kan få adgang dertil; vi stoler nemlig ikke så meget på intriger og list som på den dådkraft, der udgår fra os selv. For det andet er der opdragelsen: *de* opnår deres mandsmod ved møjsommelig øvelse fra den tidligste ungdom; *vi* lever ubundet, men møder dog de farer, der svarer til vor styrke, lige så godt. Man ser det af den omstændighed, at lake-daimonierne (: spartanerne) ikke gør indfald i vort land for sig selv, men sammen med alle deres forbundsfæller. me-

dens vi selv går til angreb mod omliggende lande og for det meste ikke har svært ved at sejre i kampe på fremmed jord mod folk, der forsvarer deres eget. Vor samlede styrke har endnu ingen modstander mødt, fordi vi på samme tid både fører søkrig og sender athenske landtropper mange steder hen; når vore modstandere så et sted kommer i kamp med en del af vor styrke, viger de sig, hvis de vinder over nogle af os, af, at de har drevet os alle væk, og hvis de taber, af, at det er os alle, de har lidt nederlag til. Ved at ville møde farerne med let sind hellere end med møjsommelig træning, modige ikke så meget under lovens tvang som af vor egen natur, får vi da den fordel, at vi ikke tager forskud på prøvelser, der hører fremtiden til, at vi, når vi møder dem, ikke viser mindre mod end de, der lever i bestandigt slid, og at Athen er beundring værd på dette punkt.

Det er den også på andre. Vi er skønhedselskere, men økonomiske; vi er visdomselskere, men ikke forvante. Rigdom er for os et grundlag for dåd mere end et smykke for ord; fattigdom er ingen skam for den, der vedstår den, men større skam for den, der ikke flyr den ved dåd. De samme mennesker kan passe både hjemmet og staten og kan hver i sit erhverv få fornøden indsigt i statens anliggender. Vi er jo de eneste, der anser den, der ikke tager del i det offentlige liv, ikke blot for uengageret, men for unyttig, og det er os selv, der dels afgør, dels gennemtænker problemerne på rette måde i den overbevisning, at ord ikke er skadelige for handling, men at det skadelige snarere består i ikke at lade sig belære i ord, før man tager de nødvendige skridt i handling. Det er

nemlig også noget ganske særligt for os, at vi forener den største dristighed med en gennemtænkt plan for vore forehavender; andre folk derimod er dumdristige af uvidenhed eller ubeslutsomme af eftertanke. Og vil man dømme retfærdigt, må man vel sige, at den største indre styrke findes hos dem, der ganske klart erkender både det frygtelige og det behagelige og på denne baggrund ikke viger tilbage for faren. – Og i vor opfattelse af, hvad der er ædelt, står vi i mod-

Portræt af Perikles. Romersk kopi af bronzeoriginal fra ca. 425.

ligt for os,
ghed med
re foreha-
r dumdri-
lutsomme
ne retfær-
største in-
er ganske
lige og det
rund ikke
vor opfat-
r vi i mod-

af bronze-

sætning til de fleste. Vi vinder ikke vore venner ved deres godgørelse, men ved vor egen. Den, der har vist en anden en venlighed, er en pålideligere ven, fordi han bevarer venligheden som et tilgodehavende gennem sin gode vilje over for modtageren; skyldneren er en mindre aktiv ven, fordi han ved, at han skal give den anden sin ædelhed, ikke som en venlighed, men som afbetaling af skyld. Vi er de eneste, som frygtløst hjælper andre, ikke beregnende efter vor nytte, men tillidsfulde i vor frihed.

Alt i alt er vor stat i sin hele art en lære for Hellas (: Grækenland), og jeg tror også, Athen er det sted, hvor den enkelte borger, med fuld rådighed over sig selv, kan forene de fleste former for virksomhed og den alsidigste glæde ved livets skønhed i én person. Og at dette ikke er smukke ord til lejligheden mere end sande kendsgerninger, det viser just vor stats magt, som vi har erhvervet ved at være sådan, som jeg har beskrevet. Den er nemlig den eneste i vor tid, som er stærkere end sit ry, når den stilles på prøve, og den eneste, hvis fjender ikke kan føle harme over lidelser påført dem af underlegne, og hvis undergivne ikke kan nære ringeagt mod et herredømme udøvet af uværdige. Vi har givet store beviser på vor magt og mangler så sandelig ikke vidner på den; derfor vil vi blive genstand for både nutidens og fremtidens beundring. Og vi har ingen brug for Homer (: græsk digter fra ÷800-tallet) til at lovsynge os eller for nogen anden til med sin kunst at give en stakket glæde, der kun bliver til skade for éns indtryk af begivenhederne, når det konfronteres med sandheden. Nej, ved vort eget vovemod har vi tvunget hav og land til at åbne sig for os overalt, og

overalt har vi samtidig rejst evige monumenter over vore sejre og vore nederlag. Sådan er den stat, som disse mænd har kæmpet og er døde for, i det ædle forsæt ikke at miste den, og hver og én af dem, der er tilbage, har en naturlig pligt til villigt at ofre sig for den.

12. Den gamle oligark

Forfatteren til den følgende tekst kendes ikke med sikkerhed og benævnes derfor oftest som den gamle oligark dvs. en person, som er tilhænger af fåmandsvælde. Teksten er formentlig skrevet umiddelbart før udbruddet af Den peloponnesiske Krig (÷431 til ÷404).

Ja, om athenæernes statsforfatning er min mening den, at jeg aldeles ikke billiger, at de har valgt denne form for forfatning, fordi de ved at træffe dette valg har givet de tarvelige mennesker fordelene på de godes bekostning. Det er altså grunden til min misbilligelse; men det, jeg vil påvise, er, at når de nu engang har den opfattelse, så er det på fortræffelig måde, de underbygger denne forfatningsform og forvalter de andre sager, som de øvrige hellenere (: grækere) synes er forkert gjort af dem.

Først vil jeg nu altså sige, at det dér på stedet (: i Athen) synes retfærdigt, at de tarvelige, de fattige og folket har fortrinet frem for de fornemme og rige, af den simple grund, at det er folket, der er drivkraften i flåden, og som giver statens styrke. Ja, styrmændene, båds-mændene, underbåds-mændene, ud-kigs-mændene og skibstømmer-mændene, dem er det virkelig, der giver staten

dens styrke, langt mere end det svært-bevæbnede fodfolk og de fornemme og gode. Da dette nu altså er forholdet, synes det med fuld ret, at alle har adgang til embederne både ved den nu gældende lodtrækning og ved de andre valg, og at enhver af borgerne, der ønsker det, kan få ordet.

Så er der jo nok de embeder, som er til gavn for hele folket, når de er vellede, men i omvendt fald betyder en fare; de embeder har folket aldeles ingen lyst til at have adgang til. De mener fx ikke, at lodtrækning skal give adgang til de overordnede militære stillinger til vands og til lands som strateg og som hippark (: anfører for rytteriet). Folket erkender nemlig, at det har mere gavn af ikke selv at bestride disse embeder, men overlade dem til de mest formående mænd. Men alle de embeder, hvor det kommer an på at få diæter og drage personlig fordel, dem søger folket at få adgang til.

Så er der den ting, som adskillige undrer sig over, at de overalt giver de tarvelige og de fattige og jævne folk fortrinet frem for de fine; men det vil vise sig, at de netop derved underbygger demokratiet. Når det nemlig er de fattige, småkårsfolk og minusindividerne, som det går godt, og der bliver mange af den slags, så vil det styrke demokratiet. Hvis det derimod er de rige og fine, som det går godt, så styrker proletarerne deres egen modsætning.

I ethvert land står nemlig eliten i modsætning til demokratiet; thi hos de bedste findes der mindst tøjlesløshed og uretfærdighed, men skarpest blik for det moralske; hos folket derimod finder man den højeste grad af uvidenhed, uorden og tarvelighed; thi fattigdommen fører mere og mere i retning af slet moral,

også den manglende opdragelse og for adskillige personer uvidenheden, som skyldes manglen på penge.

Nu kunne en sige, at det rigtige måtte være, at de ikke lod alle tale på lige fod og heller ikke tage del i rådets forhandlinger, men kun de dygtigste mænd og de bedste. Men også på det punkt har de bestemt sig for det helt rigtige ved også at lade de tarvelige folk komme til orde. Var det nemlig kun eliten, som havde ordet og gik på råd med sig selv, ville det være godt for dem og deres lige, men ikke godt for proletarerne. Men nu, da enhver tarvelig mand, der vil, kan stå frem og få ordet, finder han netop udtryk for det, der er godt for ham og hans lige.

En kunne spørge: Hvordan skulle et sådant menneske kunne erkende, hvad der er godt for ham eller for folket? Jo, det forstår mængden, at denne mands uvidenhed, tarvelighed og sympati er dem mere til gavn end al den fine mands moral, kundskabsrigdom og antipati.

Med en sådan samfundsform vil en stat ganske vist ikke kunne blive fuldkommenheden selv; men demokratiet vil på den måde mest underbygges. Det, folket ønsker, er nemlig ikke selv at have slavekår i en stat med en ideel forfatning, men at være frit og besidde magten; om forfatningen så er slet, bryder det sig kun lidt om. Thi det, som *du* mener ikke er en ideel forfatning, det er jo netop forudsætningen for, at folket har magten og er frit.

Hvis det nemlig er en ideel forfatning, du søger, så vil du finde, at det for det første er de dygtigste, der giver dem lovene; dernæst vil eliten straffe de slette personer, og eliten vil rådslå om statens sager og vil sætte en stopper for, at ustyrlige personer har sæde i rådet

eller tager ordet eller deltager i folkeforsamlingen. Men folket, ja, det vil som følge af disse gode reformer allersnarest synke ned i slaveri.

Slaverne og metoikerne (: betegnelse for de frie indbyggere i Athen, som ikke var borgere og således ikke havde politiske rettigheder), ja, de lever i Athen det mest ubundne liv; at slå er ikke tilladt dér, og en slave vil ikke engang gå af vejen for dig på gaden. Hvad der er grunden til denne stedlige ejendommelighed, det skal jeg oplyse. Hvis det var skik, at den frie borger kunne slå slaven eller metoiken eller den frigivne, ville han ofte lange en lussing ud i den tro, at den attiske borger var en slave. Thi folket dér er ikke bedre klædt end slaverne og metoikerne, og de ser heller ikke bedre ud.

Hvad nu yderligere angår indgåelse af forbund og de afgivne eder, så er det nødvendigt for stater med fåmandsstyre at overholde dem, og hvis de ikke står ved deres aftaler eller du forurettes af nogen, er navnene håndgribelige på de få, som har sluttet aftalen. Men når det er folket, der træffer aftaler, så er det muligt for dette at skyde skylden på den enkelte, der har stillet forslaget eller ladet afstemme, og for de andre at protestere: "Jeg var ikke til stede, og jeg synes heller ikke om det" vedrørende vedtagelser, som man får at vide har fundet sted i en velbesøgt folkeforsamling. Og hvis det ikke skulle passe folket, at det træder i kraft, finder det på utallige påskud for at undlade at gøre, hvad det ikke ønsker. Og kommer der et dårligt resultat ud af det, folket har besluttet, griber folket straks til beskyldninger om, at det er nogle få stykker, som imod dets interesser har fordærvet sagen; men hvis resultatet

er godt, tillægger det sig selv skylden.

Men på den anden side at karikere folket i komedien eller tale ondt om det tillader de ikke for ikke selv at høre ilde. Over for private derimod opfordrer de til det, hvis der er nogen, en gerne vil skælde ud; for de véd godt, at den, der således bliver spottet, for det meste ikke er en af folket eller af mængden, men enten en velhavende eller en fornem eller en indflydelsesrig mand; nogle få stykker af de fattige og dem, der hører folket til, får ganske vist et hib i komedierne, men heller ikke de, medmindre de har ord for at have for mange jern i ilden eller at bruge albuerne for kraftigt for at komme frem. Derfor tager de sig ikke nær, om den slags folk bliver spottet i komedien.

Jeg for mit vedkommende påstår altså, at folket i Athen bestemt ved, hvem af borgerne der er gode, og hvem der er tarvelige. Med fuld viden herom holder de af dem, der er dem hengivne og gavnlige, selv om det er slette personer, medens de nærmest hader de gode. De mener nemlig ikke, at disses moral er dem medfødt til folkets gavn, men netop til dets ulykke. Modsætningsvis gives der enkelte, som upåtvivlelig står på folkets side, men som af natur ikke er folkelige.

Folket selv tilgiver jeg personlig dets demokrati; thi det må tilgives enhver, at han gør godt mod sig selv. Men enhver, der uden at høre til folket, foretrækker at leve i en stat med demokratisk styre frem for i en oligarkisk styret stat, han har indstillet sig på at være umoralsk og har erkendt, at det er mere muligt for en slet person at forblive ubemærket i en demokratisk styret stat end i en, der har oligarkisk styre.